

عبدالعظیم حسنی(س) و ترویج حدیث در روزگار تلخ‌تر از زهر عباسیان

طاووسی مسرور، با اشاره به تأثیر حضور و زندگی حضرت عبدالعظیم حسنی (س) در ایران گفت: این مساله سبب ترویج احادیث شیعی در دوره خلافت متوکل عباسی در کشور شد.

طاووسی مسرور، با اشاره به تأثیر حضور و زندگی حضرت عبدالعظیم حسنی (س) در ایران گفت: این مساله سبب ترویج احادیث شیعی در دوره خلافت متوکل عباسی در کشور شد.

خبرگزاری مهر - گروه دین و آئین- فاطمه ضیافتی فرامرزی: امروز چهاردهم شوال، سالروز رحلت محدث بزرگ شیعه حضرت عبدالعظیم (س) است. امام زاده ای که در روزگار عباسیان و در دوره ای که «متوکل» زندگی را برای شیعیان و به ویژه سادات طاقت فرسا کرده بود به ایران هجرت کرده و به صورت مخفیانه در ری زندگی و به هدایت شیعیان ری مشغول بود.

در باب جایگاه والای آن حضرت نزد ائمه اطهار (ع) و همچنین علما و بزرگان شیعه روایات مختلفی وجود دارد اما همین بس که امام هادی (ع) به شخصی از اهالی ری می فرماید: «اگر قبر عبدالعظیم (س) را که در نزد شماست زیارت می کردی مانند کسی بودی که امام حسین (ع) را در کربلا زیارت کرده است»؛ و این وصف خود مهر تأییدی بر این مدعاست که حضرت عبدالعظیم (س) از جایگاه ویژه ای نزد اهل بیت (ع) برخوردار بوده است.

در سالروز وفات حضرت عبدالعظیم با «سعید طاووسی مسرور» عضو هیئت علمی گروه شیعه شناسی دانشگاه علامه طباطبایی به گفت و گو نشستیم که در ادامه حاصل آن را می خوانید:

*به عنوان نخستین سوال جایگاه عبدالعظیم حسنی (ع) نزد ائمه اطهار (ع) کجاست و آیا در وصف این جایگاه احادیثی از اهل بیت (ع) وجود دارد؟

قبل از پاسخ به سوال به نسب آن حضرت اشاره می کنم. نسب ایشان عبدالعظیم بن عبدالله بن علی بن حسن زید بن حسن است یعنی با چهار واسطه به امام حسن مجتبی (ع) می رسد. وی از اصحاب امام جواد (ع) و امام هادی (ع) بود البته در مورد اینکه از اصحاب امام رضا (ع) هم بوده یا خیر محل اختلاف است.

اما در رابطه با جایگاه عبدالعظیم حسنی (س) نزد ائمه اطهار (ع) به چند مورد می توان اشاره داشت که حکایت از این دارد که وی در پیشگاه اهل بیت (ع) از عزت و مقام والایی برخوردار بوده است. برای مثال حدیث «عرض دین» و همچنین روایتی که در مورد زیارت مزار حضرت عبدالعظیم (ع) به دست ما رسیده و از امام هادی (ع) نقل شده است بر این مبنا که: «حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ قَالَ حَدَّثَنَا حَمْرَةُ بْنُ الْقَاسِمِ الْعَلَوِيُّ (ره) قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْعَطَّارُ عَمَّنْ دَخَلَ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَادِي مِنْ أَهْلِ الرَّيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الْعَسْكَرِيِّ (ع) فَقَالَ أَيْنَ كُنْتَ قُلْتُ زُرْتُ الْحُسَيْنَ (ع) قَالَ أَمَا إِنَّكَ لَوْ زُرْتَ قَبْرَ عَبْدِ الْعَظِيمِ عِنْدَكُمْ لَكُنْتَ كَمَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ» (از محمد بن یحیی عطار از یکی از اهالی ری این گونه نقل کرده که: خدمت امام هادی (ع) رسیدم. ایشان فرمودند: کجا بودی؟ گفتم: حسین بن علی (ع) را زیارت کردم. امام هادی (ع) فرمودند: بدان که اگر قبر عبدالعظیم را در شهر خودتان زیارت کنی، مانند کسی هستی که حسین بن علی (ع) را زیارت کرده باشد). به این حدیث در منابع متقدم شیعه نظیر «کامل الزیارات» که در قرن چهارم هجری به رشته تحریر در آمده نیز اشاره شده است.

همچنین نکته جالب توجه در مورد سند این روایت آن است که تمام افراد مذکور در سلسله سند، نه تنها مورد اعتماد هستند که از بزرگان شیعه محسوب می شوند و تنها مشکلی که این سند دارد از آن جهت است که حلقه آخر که از معصوم (ع) این روایت را نقل می کند فرد نامعلومی است به بیان بهتر در روایت گفته شده که فردی از اهالی ری گفته است که نزد امام هادی (ع) رسیدم و گفتم کربلا بودم و ایشان فرمود اگر به زیارت عبدالعظیم بروی همان ثواب را به تو می دهند.

آن حضرت نزد علمای شیعه امامیه نیز جایگاهی والا داشته و به عنوان مثال «سیدمحمد عاملی موسوی» از عبدالعظیم حسنی به عنوان «اعظم العظماء رجال العلماء» (بزرگترین بزرگان در بین اهل علم) تعبیر کرده است

بنابراین مشایخ متقدم شیعه، این خبر را نقل و در واقع حفظ کرده و به نسل های بعدی رسانند، اگرچه که نشود صد درصد صدور آن از معصوم را ثابت کرد چراکه نمی دانیم راوی اصلی واقعا چه کسی است؛ با این وجود همین که بزرگان درجه یک شیعه به آن توجه نشان دادند می توان به آن توجه کرد و به قصد رجا به زیارت ایشان اهتمام داشت.

آن حضرت نزد علمای شیعه امامیه نیز جایگاهی والا داشته و به عنوان مثال «سید محمد عاملی موسوی» از عبدالعظیم حسنی به عنوان «اعظم العظماء رجال العلماء» (بزرگترین بزرگان در بین اهل علم) تعبیر کرده است. همچنین «ابن طباطبای» و «ابن عنبه» که در علم انساب مهارت داشته و زیدی مذهب بودند تعبیری نظیر سید زاهد، زاهد بزرگ، محدث زاهد را در مورد آن حضرت به کار بردند.

همچنین شیخ صدوق تعبیر رضی الله عنه را به کار برده و عبارت «و کان مرضیا» که عبارت اخیر اشاره به رضایت امام هادی (ع) از آن حضرت دارد.

*چه شد که عبدالعظیم (ع) رهسپار ایران و شهر ری شد؟

متوکل عباسی روزگار سختی را برای اهل بیت (ع) و شیعیان و سادات رقم زده بود. متوکل کسی بود که شخصاً به حضرت امیر (ع) جسارت و توهین می کرد و در واقع او بود که امام هادی (ع) را مجبور کرد که مدینه را ترک گفته و به سامرا بیایند، آن زمان امام حسن عسکری (ع) تازه متولد شده بودند و به هر روی این رویه را متوکل پایه گذاری کرد و تا آخر عمر این دو امام معصوم (ع) در محاصره گذشت.

در چنین دوره ای بود که حضرت عبدالعظیم (س) به عنوان یک عالم و شیعه اثنی اشعری و شخصیتی که دستگاه خلافت عباسی روی او حساسیت داشت از سامرا فاصله گرفته و به اجبار به ری می رود.

در آن روزگار عموم ساکنان ری، از اهل تسنن بودند و روستاهای اطراف این شهر شیعه مذهب، البته داخل شهر نیز اقلیتی از شیعیان حضور داشتند و طبعاً حضرت عبدالعظیم (ع) می توانست نقش هدایت شیعیان ری را بر عهده بگیرد.

بنا بر گزارش «احمد بن محمد بن خالد برقی» که از معاصران حضرت عبدالعظیم (س) بوده است، آن حضرت به صورت مخفیانه در منزل یکی از اهالی ری زندگی می کرد و همین نوع زندگی دلالت بر این دارد که شرایط خوبی برای آن حضرت فراهم نبوده و از سوی دستگاه حاکمیت مورد تعقیب بوده است.

برقی در نهایت اشاره به این مساله می کند که شیعیان به حضور آن حضرت در ری پی برده و عده ای به صورت مخفیانه خدمت وی می رسیدند و از علم و اخلاق اش بهره مند می شدند تا اینکه پس از مدتی حضرت بیمار شده و از دنیا می رود.

*برکات حضور ایشان در ری چه بود؟

نقل حدیث و روایات متعدد از آن حضرت یکی از مهمترین ثمرات این حضور است. برقی از جمله کسانی است که نزد حضرت آمده و احادیث را دریافت می کرده است. فرد دیگری که خدمت حضرت عبدالعظیم (ع) می رسید شخصی به نام «ابوتراب رویانی» است. رویان در آن زمان نام یکی از محله های ری بوده است. با ورود حضرت به ری این شخص نیز در شمار شاگردان حضرت در آمد و تمام روایات ایشان و از جمله دو کتابی که از حضرت باقی مانده است حاصل تلاش های این فرد بود که به دست نسل آینده رساند.

بنابراین حضور حضرت عبدالعظیم در ری منجر به استفاده روایان شیعی در دو شهر قم و ری از ایشان شد و به این شکل احادیث امام جواد (ع) و امام هادی (ع) به برکت وجود ایشان در ایران گسترانیده شد.

*در رابطه با زندگی آن حضرت با توجه به جایگاه و آثاری که از خود به یادگار گذاشته است، آیا تالیفاتی وجود دارد؟

بله؛ آثار متعددی وجود دارد که از جمله آنها می توان به کتاب «مسند حضرت عبدالعظیم» نوشته مرحوم شیخ عزیرالله عطاردی اشاره داشت که در این اثر شرح حال و زندگی و همچنین تمامی روایات نقل شده از آن حضرت وجود دارد. این کتاب اثری دو زبانه بوده و به جنبه های دیگر از جمله تاریخ حرم عبدالعظیم حسنی (ع) اشاره دارد.

اثر دیگر کتابی است با عنوان «شناخت نامه حضرت عبدالعظیم حسنی و شهر ری» که انتشارات دارالحدیث منتشر کرده است. همچنین می توان به کتاب مجموعه مقالات کنگره حضرت عبدالعظیم اشاره داشت که در چهار جلد منتشر شده است. «امامت در احادیث حضرت عبدالعظیم، مهدویت در احادیث آن حضرت و ...» از جمله مقالاتی محسوب می شود که در این کتاب منتشر شده است.

همچنین «سید محمدحسین میرصادقی» مقاله ای با عنوان «درباره شاه عبدالعظیم» دارد که در شماره ۶۹ از مجله «مقالات و

بررسی‌ها» منتشر شده است. مرحوم علامه «سید جعفر شهیدی» نیز در مقاله ای با عنوان «عظمت شخصیت حضرت عبدالعظیم در نظر امامان و عالمان بزرگ شیعه» به آن حضرت پرداخته است که این مقاله در مجله علوم حدیث منتشر شده است.

*آیا از خود آن حضرت نوشتار یا تألیفی وجود دارد؟

بله. حضرت عبدالعظیم حسنی (ع) دو کتاب به رشته تحریر در آورده که یکی از آثار وی مربوط به بیانات حضرت امیر (ع) بوده و این اثر قبل از نهج البلاغه است که سید رضی نوشته است. نام این کتاب «خطب امیرالمؤمنین» است. اثر دیگر نیز «الیوم و اللیلة» نام دارد که شامل اعمال شبانه روز یک مسلمان اعم از واجب یا مستحب می شود که بر اساس روایات جمع آوری شده است.

*در رابطه با رحلت ایشان مباحث متعددی بیان شده است، از جمله محل دفن حضرت؛ در این رابطه توضیح دهید.

گزارش جالبی از برقی در «رجال نجاشی» نقل شده است که یکی از افراد آن روزگار رسول الله (ص) را در خواب می بیند و با دیدن این خواب تصمیم می گیرد باغ خود را برای دفن سادات و شیعیان وقف کند و در نتیجه حضرت عبدالعظیم در این باغ دفن می شود؛ از سوی دیگر به دلیل جایگاه و موضع قبر آن حضرت، محل دفن ایشان به مقابر شجره معروف می شود که البته قبل از حضرت عبدالعظیم نیز حضرت حمزه بن موسی (ع) در آن باغ دفن شده بود.